

ORIGINAL  
ARTICLE

# Son 10 Yılda Hemşirelik Alanında Semptom Yönetimi Konulu Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerin Retrospektif İncelenmesi

Rabia TANRIKUT<sup>1</sup>, Ayşegül KOÇ<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği ABD,  
Ankara/Türkiye

## ÖZET

**Amaç:** Semptom, bireylerin subjektif olarak deneyimlediği ve kendisinde bire bir fark ettiği, gözlemlendiği belirtilerin tamamı olarak tanımlanmaktadır. Semptom yönetimi ise bireyin hayatını ciddi derecede etkileyen, hastalık durumunda yaşam kalitesini yükseltmek için uygulanan bakımın tamamıdır. Bununla birlikte, semptom yönetimi kişilerde doğru şekilde yürütülür ise bireyin yaşamdan doyumunda artışta, hastaneye tekrarlı yatışları ve semptom yükünü azaltmada etkili olduğu saptanmıştır. Etkili semptom yönetimi için profesyonel meslek grubu olan hemşirelerin bilgi ve beceri düzeyleri yeterli olmalıdır. **Yöntem:** Retrospektif tanımlayıcı tipteki bu çalışmada, semptom yönetimi konulu çalışmaları belirlemek amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde bulunan konuyla ilgili lisansüstü (yüksek lisans-doktora) tezleri incelenmiştir. **Bulgular:** “Semptom”, “Semptom yönetimi” ve “Hemşirelik” anahtar kelimesi ile tarama yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda 7 yüksek lisans ve 16 doktora, toplamda 23 teze ulaşılmıştır. Tezlerin % 65,19’unun (n= 15) son 5 yılda yapıldığı, çalışma desenlerine göre incelendiğinde %39.19’unun (n=9) randomize çalışma desenine sahip olduğu, örneklem grubu incelendiğinde %91.30’unun (n=21) hastaların oluşturduğu ve çalışmalar değerlendirildiğinde % 47.82 ‘sinin (n=11) kanıt 2 düzeyde olduğu görülmüştür. **Sonuç:** Son yıllarda yapılmış olan tezlerde bireylerin ve hemşirelerin semptom yönetimi bilgi düzeyleri ile ilgili çok fazla çalışma yapıldığı görülmüştür. Yapılan tezlerde randomize kontrollü çalışmaların fazla olmasından dolayı tanımlayıcı çalışmalar yapılması önerilir. **Anahtar kelimeler:** Hemşirelik, Kanser, Semptom, Semptom Yönetimi, Tez

## ABSTRACT

**Aim:** A symptom is defined as all of the symptoms that individuals subjectively experience and notice one-on-one in themselves, observe. Symptom management, on the other hand, is the entire care applied to improve the quality of life in the event of a disease that seriously affects the life of an individual. However, if symptom management is carried out correctly in people, it has been found that an increase in the patient's life satisfaction is also effective in reducing repeated hospitalizations and symptom burden. For effective symptom management, the knowledge and skill levels of nurses who are a professional group should be sufficient. **Methods:** In this retrospective descriptive type of study, graduate (master's-doctoral) theses on the subject located at the National Dissertation Center of the Council of Higher Education were examined in order to determine the studies on symptom management. **Results:** The screening was conducted with the keywords "Symptom", "Symptom management" and "Nursing". As a result of the examination, 7 master's degrees and 16 doctoral degrees, a total of 23 theses were achieved. It was found that 65.19% (n= 15) of the theses were made in the last 5 years, when examined according to study patterns, 39.19% (n=9) had a randomized study pattern, when the sample group was examined, 91.30% (n=21) were patients, and when the studies were evaluated, 47.82% (n=11) were at evidence level 2. **Conclusion:** It has been seen that a lot of studies have been conducted on the symptom management knowledge levels of patients and nurses in the theses that have been made in recent years. Because of the large number of randomized controlled trials in the theses, it is recommended to conduct descriptive studies. **Keywords:** Nursing, Cancer, Symptoms, Symptom Management, Thesis

Cite this article as: Tanrikut R, Koç A. Son 10 Yılda Hemşirelik Alanında Semptom Yönetimi

Konulu Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerin Retrospektif İncelenmesi. Medical Research Reports 2023;  
6(3):164-182

**Corresponding Author:** Rabia Tanrikut **Correspondence Adress:** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği ABD, Ankara/Türkiye Mail: rbgokmen@outlook.com Received: 30.09.2022; Accepted: 18.09.2023

## GİRİŞ

Semptom, subjektif açıdan kişinin kendisinde olup biteni fark eden, gözlemleyen, değerlendiren, fiziksel ve psikolojik belirtiler oluşturan ve ölçümü kolay olmayan bir ispattır. Semptom yükü; bireylerde fizyolojik, psikolojik ve duygusal değişimler ortaya çıkaran, kompleks, birden çok semptomların ölçülebilmesi açısından yoğunludur (1). Hastaların yaşı, hastalığının yayılma alanı, cinsiyeti, hastalığın şiddeti, tedavi şekli ve eşlik ettiği durumlar bireylerin yaşadığı semptom yüklerinde değişkenlik göstermektedir (2).

Semptom yönetimi, hayatı ciddi ölçüde tehlikeye sokan hastalık durumlarında, yaşam kalite seviyelerini yukarıya çıkarmak için ortaya konulan bakım stratejisidir. Bu sebeple semptom yönetiminin hedefi hastalığın veya tedavi aşamasında meydana gelen bireylerin sosyal, ruhsal ve psikolojik aşamalarında ortaya çıkardığı istenmeyen etkileri öncesinde engellemek veya tedavisini sağlamaktır. Hastalığa ve bireye yönelik semptomun belirlenmesi ve uygun bir semptom yönetiminde, hasta merkezli bakım gerçekleştirmek önemlidir ve yapılan bu doğru semptom yönetimi sonucunda hasta ve yakınları için pozitif etkiler ortaya çıkmaktadır (3). Semptomların değerlendirilmesi sonucunda semptom yönetimi ortaya çıkmaktadır. Her semptomun detaylı bir şekilde incelenerek, semptomun birden çok sebebinin de olabileceği göz ardı edilmemeli ve bu nedenlerin tanımlanması sağlanmalıdır

(4). Özellikle kanser hastalığı gibi yaşamı ciddi anlamda etkileyen hastalıklarda meydana gelen semptomlar, yapılan tedavinin devamlılığını, mortaliteyi, morbiditeyi ve yaşam kalitesini etkilediğinden semptom yönetimi bu alanda özel bir yere sahiptir (5). Kanserli bireylerde semptom yönetimi, sağlanan bakımın temelini meydana getirmesinin yanında uygulanan tedavinin şekli nedeniyle ortaya çıkan semptomları önleme veya gözetim altında tutmada etkili bir konuma sahiptir (6). Semptom yönetimi, çoğunlukla psikolojik, fizyolojik ruhsal ve sosyal derecede birçok uzman sağlık ekibi ile gerçekleştirilmektedir. Hemşire, bu uzman sağlık ekibi içinde birey ile devamlı iletişim içerisinde olması ve bakımda en ulaşılabilir sağlık profesyoneli olması sebebi ile en önemli sağlık meslek grubudur (7). Bu nedenle uygulanan tedavinin sonucunda oluşan semptomların önceden belirlenmesi, önlenmesi ve denetim altına alınması ile bireylerin kaliteli bir hayat yaşamaları öngörülebilir. Hemşireler, bireylere ve ailelerine bütüncül bakım sağlayarak bireylerin bu zorlu dönemi rahat şekilde geçirmelerine yardımcı olabilirler (8).

Mollaoğlu ve Erdoğan tarafından 2014 yılında gerçekleştirdiği araştırmada yaşamı tehdit eden hastalıklardan olan kanser tanısı almış ve aile üyelerinde beklenmeyen durumlar ve bu semptomların oluşumunun kontrol edilmesiyle alakalı yazılı ve yüz yüze uygulama sonrasında, bireylerin yaşadığı ağrı, bulantı, oral mukozit, kusma ve uyku problemlerinin oranının, endişe ve karamsarlık semptomlarının azaldığı ve yaşam kalitesinin arttığı gözlemlenmiştir (9).

Sağlık ekibinin önemli bir parçası olan hemşireler, bireylerin gereksinimlerini takip eden ve karşılayan, bireyde oluşan psikolojik ve fizyolojik değişimlerde iş birliği aracılığıyla oluşan semptomlarla baş edebilmesini sağlayan sağlık profesyonelidir (10). Hemşirelerin, semptom yönetimde bir çok önemli görevleri bulunmaktadır. Hasta ve yakınlarının maruz kaldıkları semptomların bilincinde olmalı, kanıta dayalı uygulamalar aracılığıyla fiziksel ve psikolojik semptomların kontrolüne ve semptom yönetimine yardımcı olmalıdır. Bu sorumlulukları doğrultusunda hemşireler hasta ve aile merkezli bakım sağlayarak eğitimler planlamalı ve uygun hemşirelik bakımı vermelidir (11). Doğru ve etkili semptom yönetimi ile sağlanan hemşirelik bakımı, hastanede yatış süresini ve iş gücü kayıplarının azalmasını buna bağlı olarak ikincil komplikasyonların önlemesine fayda sağlamaktadır (12).

## **GEREÇ VE YÖNTEM**

### **Araştırmanın Amacı**

Bu çalışma da ülkemizde 2012 ve 2022 yılları arasında semptom yönetimi ile ilgili yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin retrospektif olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

### **Araştırmanın Deseni**

Çalışma retrospektif türde tanımlayıcı bir çalışmadır.

### **Araştırmanın Evreni ve Örneklemi**

Literatür taraması 01.07.2022-30.07.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Literatürde araştırma

yapılırken semptom, semptom yönetimi ve hemşirelik anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Araştırmaya alınan tezlerin dâhil edilme ölçütleri; Hemşirelik Anabilim Dalında 2012-2022 yılları arasında yazılması ve Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanı (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) kullanılarak tüm çalışmanın pdf'ne (Portable document format) ulaşılmasıdır. Araştırmadan dışlanma ölçütleri ise çalışmanın hemşirelik dışındaki meslek grupları tarafından hazırlanması ve tezlerin 2012 yılı öncesinde yayımlanmasıdır.

### **Veri Toplama Araçları**

Araştırmacılar tarafından verileri özetlemek amacıyla form geliştirilmiş ve verilerin incelenmesi bu forma göre yapılmıştır. Verileri inceledikten sonra özetlemek için geliştirilen formun içeriğinde çalışmaya dâhil edilen yüksek lisans ve doktora tezlerinin yazarı, yılı, çalışma deseni, örneklem büyüklüğü, amacı, veri toplama formları ve sonuçlar bulunmaktadır. Lisansüstü tezlerin yazıldıkları yıl dâhilinde ele alınmıştır.

### **Verilerin İncelenmesi ve Toplanması**

İnceleme neticesinde “semptom”, “semptom yönetimi” ve “hemşirelik” anahtar kelimeleri ile 25 teze erişilmiştir. Bu sayı evren olarak belirlenmiştir. Yüksek lisans ve doktora tezleri dışlanma ve dâhil edilme ölçütleri incelenmiş ve dışlanma kriterleri içerisindeki tezler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Tezlerin tamamında araştırmacı tarafından literatür incelenmiş ve neticesinde hazırlanan formlar veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmamızda hemşirelik alanında yapılan 23 teze ulaşılmıştır. 2 tez 2012 yılından önce

**Tanrıku R, Koç A. Son 10 Yılda Hemşirelik Alanında Semptom Yönetimi Konulu Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerin Retrospektif İncelenmesi**

yapıldığı için araştırmamıza alınmamıştır. Hemşirelik bilim alanında yürütülmüş 7 yüksek lisans ve 16 doktora tezi araştırmaya dâhil edilmiştir.

**Verilerin Değerlendirilmesi**

Tarama yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri araştırmacılar tarafından oluşturulan veri toplama formundaki başlıklara göre incelenmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde sayı (n) ve yüzde (%) değerleri kullanılarak yapılmıştır. Veriler tablo şeklinde sunulmuştur. Araştırma kapsamına alınan tezlerin incelenmesinde yeniden eskiye doğru akış ve tarihsel sıralama izlenmiştir.

**Araştırmanın Etik Boyutu**

YÖK Tez Merkezinden ulaşılan tezlerin yazarları YÖK Tez veri giriş formunu onay vererek, tezlere ulaşılmasına izin vermektedirler. YÖK Tez veri tabanında erişim

izni olan tezler araştırmaya alınmış ve incelenmiştir.

**BULGULAR**

Çalışmamız kapsamında 2012-2022 yılları arasında yapılan yani son 10 yıl içerisindeki yüksek lisans ve doktora hemşirelik programı öğrencilerinin semptom yönetimi üzerine yaptıkları tezler ele alınmıştır. Tezlerin % 65,19'unun (n= 15) son 5 yılda yapıldığı, çalışma desenlerine göre incelendiğinde %39.19'unun (n=9) randomize çalışma desenine sahip olduğu, örneklem grubu incelendiğinde %91.30'unun (n=21) hastaların oluşturduğu ve çalışmalar değerlendirildiğinde % 47.82 'sinin (n=11) kanıt 2 düzeyde olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Tablo 2'de tezlere ilişkin veriler ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

**Tablo 1. Tezlerin Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı**

	Sayı (n)	Yüzde (%)
<b>Tezlerin Yapıldığı Yıllara Göre Dağılımı</b>		
2022	2	8.69
2021	1	4.34
2020	6	26.08
2019	3	13.04
2018	3	13.04
2017	2	8.69
2016	3	13.04
2015	1	4.34
2013	2	8.69
<b>Tezlerin Çalışma Desenlerine Göre Dağılımı</b>		
Randomize	9	39.19

**Tanrikut R, Koç A. Son 10 Yılda Hemşirelik Alanında Semptom Yönetimi Konulu Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerin Retrospektif İncelenmesi**

Yarı deneysel	6	26.08
Tanımlayıcı	4	17.39
Ön test-Son Test Müdahale Çalışması	2	8.69
Metodolojik Ölçek Geliştirme	2	8.69
<b>Tezlerin Örneklem Grubu Göre Dağılımı</b>		
Hastalar	21	91.30
Yaşlı bireyler	1	4.34
Menopoz dönemindeki kadınlar	1	4.34
<b>Tezlerin Kanıt Düzeyleri</b>		
Kanıt düzeyi 2	11	47.82
Kanıt düzeyi 3	8	34.78
Kanıt düzeyi 4	4	17.39

Tablo 2: Çalışma Kapsamına Alınan Yüksek Lisans Tezlerine İlişkin Veriler Ve Bulgular

Yazar ve yıl	Yüksek Lisans /Doktora	Çalışmanın amacı	Ölçek/Materyal	Araştırmanın çalışma deseni	Örneklem	Sonuç	Kanıt Düzeyi
Oğüt, 2022 (13)	Yüksek Lisans	Meme kanserli bireylerde kemoterapi tedavisi alanların semptom yönetimini ve aktivasyonunu değerlendirmek	“Hasta Bilgi Formu” “Meme Kanserde Kemoterapi Semptom Yönetimi-Öz Etklilik Ölçeği” “Hasta Aktivasyonu Ölçeği (PAM)”	Tanımlayıcı ve Kesitsel	Meme kanserli ve kemoterapi uygulanan 122 birey	Bireylerin eğitim seviyesinin düşük olması, iyi olmayan sağlık hali ve yeterli eğitim alınmaması semptom yönetimini ve aktivasyonu olumsuz yönde etkilediği saptandı.	4
Güler, 2022 (14)	Doktora	Hemodiyaliz tedavisi alan bireylere verilen eğitimin öz-yeterliliğe, yaşam kalitesine semptom yönetimine olan sonucunu incelemek	“Hasta Bilgi Toplama Formu” “Genel Öz Yeterlilik Anketi” “Son Dönem Böbrek Yetmezliği Uyum Ölçeği” “Diyaliz Semptom İndeksi” “WHOQOL-BREF (TR) Anketi”	Randomize kontrollü On test-Son Test	52 hemodiyaliz tedavisi alan birey (26 şar kişilik çalışma ve kontrol gruplar)	On test uygulanan grubun eğitimlerin öz yeterliliğe, semptom yönetimine ve yaşam kalitesinin düşük düzeyde olduğu belirtildi.	2

Ustündağ, 2020 (15)	Doktora	Mobil MS'in, Multiple Skleroz'lulara etkili semptom kontrolüne, yaşam kalitesine ve tedavi koordinasyonunu değerlendirmek	"Kişisel Bilgi Formu" "Multipl Skleroz Semptom Ölçeği" "Multipl Skleroz Yaşam Kalitesi Ölçeği" "Multipl Skleroz Tedaviye Uyum Anketi"	Randomize kontrollü	63 multiple skleroz'lu birey	Hemşirelerin sağladığı bakımın MS'li kişilerde mobil uygulamada destekleyici ve semptom yönetiminin yararı olabileceğine yönelik ileriki çalışmalara zemin oluşturacağı saptanmıştır.	2
Çakır, 2020 (16)	Yüksek Lisans	Kronik lenfositik lösemilerin yaşadığı semptomları denetim altına almak ya da azaltmak için bireylerin kullandığı farmakolojik ve nonfarmakolojik yöntemleri değerlendirmek	"Hasta Bilgi Formu" "Karnofsky Performans Skalası (KPS)" "Memorial Semptom Tanılama Skalası (MSTS)"	Tanımlayıcı	92 Kronik lenfositik lösemili birey	Psikolojik semptomlarda en fazla yaşanan semptom üzümlün olma haliyken; fizyolojik semptomlarda en fazla görülen semptom halsizliktir. MSTS'de puanlar sosyal destek kaynaklarına göre değişkenlik göstermemektedir. Sosyal yönden destekleri yeterli olan bireylerin, MSTS puanları yetersizlere kıyasla düşük bulunmuş.	2



Altın Çetin, 2020 (17)	Doktora	Kanserli bireyler arasında sistematik tedavi uygulanan ve telefon kullanılarak uygulanan semptom triyaj protokolünün öz-bakım gücüne, semptom yönetimine ve yaşam kalitesine olan etkisini belirlemek	"Hasta Veri Toplama Anketi" "Kamoterapi Semptom Değerlendirme Ölçeği" "FACT-G Yaşam Kalitesi Ölçeği" "Öz-Bakım Gücü Ölçeği"	Randomize kontrollü, deneysel	Sistemik tedavi alan 65 kanserli birey	Semptom triyaj protokolünün semptom yönetimine, yaşam kalitesine ve öz-bakım gücüne olumlu etkisi vardır.	2
Türker, 2020 (18)	Doktora	Kalp yetmezliği sahip bireylerin bakım vericilerine uygulanan eğitimin, bireyin yaşam kalitesine ve semptomlarına etkisini incelemek	"Kişisel Bilgi Toplama Formu" "Bakım Vericilerin Özelliklerine İlişkin Veri Toplama Formu" "Memorial Semptom Değerlendirme Skalası- Kalp Yetmezliği (Hastalar İçin)" "Minnesota kalp yetmezliği ile Birlikte Yaşama Anketi (Hastalar İçin)" "Kalp Yetersizliği Öz Bakımına Bakım veren Katkısı Ölçeği (Bakım Vericiler İçin)" "Karnofsky Performans Skalası"	On test- Son test karşılaştırmalı analitik model	379 kalp yetmezliğine sahip birey	Bakım vericilere verilen eğitimin etkili ve bireylerin yaşam kalitesini artırdığı beraberinde semptom yükünü düşürdüğü sayılandı.	2



Aydın, 2020 (19)	Doktora	Mobil bakım destek uygulamasının, meme kanserinde ameliyat olan bireylerin semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisini değerlendirmek	"Tanıtıcı özellikler bilgi formu" "Kol çevresi ölçüm çizelgesi" "Amerikan Omuz ve Dışek Cerrahileri Değerlendirme Formu (ASES)" "Görsel Ağrı (VAS)" "Beck Anksiyete, Cinsel Uyum ve Beden İmajı (CUBIO) ölçekleri" "Kanser Tedavisinde Fonksiyonel Değerlendirme-Meme Kanseri (FACT-B) ölçek	Yarı deneysel	Çalışma grubuna 30 meme kanserli birey, kontrol grubuna 30 kişi olmak koşulu ile 60 meme kanserli birey	Mobil bakım destek uygulamasının, cerrahi aşamada semptomlarını azalttığı ve yaşam kalitesini artırdığı bildirildi.	3
Ak Sözer, 2020 (20)	Doktora	Menopoz çağındaki bireylerin ilerleyici kas gevşeme egzersizleri ve eğitimin semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisini değerlendirmek	"Bireysel Veri Formu" "Menopoz Semptomlarını Değerlendirme Ölçeği" "Menopoz Özgü Yaşam Kalitesi Ölçeği" kullanılarak değerlendirilmiştir.	On test, son test yarı deneysel	60 menopozlu birey	Kas gevşeme egzersizinin ve eğitimin yaşam kalitesini artırdığı ve bu çağa özgü semptomları azalttığı kanıtlandı.	3

İlaslan, 2019 (21)	Doktora	Telefonla izlemin ve web destekli eğitimin ve kalp yetersizliğine sahip bireylerin semptom yönetimine ayru zamanda yaşam kalitesine etkisini incelemek	“Hasta Bilgi Formu” “Sol Ventrikül Disfonksiyon Ölçeği” “Memorial Semptom Değerlendirme Skalası-Kalp Yetersizliği” “Web Sitesi Analizi ve Ölçümü Envanteri”	Randomize kontrollü tek kör deneysel çalışma	35 kontrol 35 çalışma grubu olmak üzere Toplam 70 kalp yemeziğine sahip birey	telefonla izlemin ve Web destekli eğitim bireylerin yaşam kalitesini artırdığını ve semptom yükünü azalttığı belirlenmiştir.	2
Acar, 2019 (22)	Doktora	Adjuvan kemoterapi tedavili meme kanseri tanısı almış bireylerde Roy Adaptasyon Modeli dahilinde semptom yönetimi danışmanlığının, bireylerde mevcut olan fonksiyonelliği ve yaşanan semptomlara yönelik fikirlerini incelemek	“Kişisel Bilgi Toplama Formu” “Kemoterapi Semptom Değerlendirme Ölçeği (KSDÖ)” “Fonksiyonel Yaşam Ölçeği Kanseri (FYO-K)” “Hasta Memnuniyet Anketi”	Randomize kontrollü müdahale çalışması	Meme kanseri nedeniyle adjuvan kemoterapi alan 34 birey (çalışma grubu =11, kontrol grubu =23)	Bireylerin danışmalık öncesi çalışma ve kontrol gruplarının puanlarında istatistiksel açıdan fark saptanmamış iken danışmanlık sonucunda FYO-K puanlarına bakıldığında, çalışma grubunun kontrol grubundan istatistiksel olarak daha yüksek saptandı.	2
Güvenç, 2019 (23)	Doktora	Karaciğer transplantasyonlu hastalara verilen video destekli eğitimin semptom yönetimine olan etkisini değerlendirmek	“Sosyo-demografik özellikler formu” “Modifiye transplantasyon sonrası semptom oluşma ve rahatsızlık durumu ölçeği”	Yarı deneysel ön test son test	60 karaciğer transplantasyonlu hasta	Karaciğer transplantasyonuna sahip kontrol grubundakilerin videoolu desteği sonucunda yeniden semptom yaşama puanının, deney grubundan daha fazla bulundu.	3

**Tanrıkuç R, Koç A. Son 10 Yılda Hemşirelik Alanında Semptom Yönetimi Konulu Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerin Retrospektif İncelenmesi**

Kerimoğlu, 2018 (24)	Doktora	10-16 yaş gruplu kemoterapi uygulanan çocukların tablet programı (KeTO) ve eğitici kitaplar ile eğitimler verilmesinin, semptom yönetimine ve yaşam kalitesi üzerine etkisinin belirlenmesi	"Tanımlayıcı Hasta Formu" "Memorial Semptom Değerlendirme Ölçeği (MSDO)" "KINDL Kanser Modülü" "Tablet Oyunu-KeTO (Kemoterapi Oyunu)" "Eğitim Kitapçığı" "Android İşletim Sistemli Tablet"	Yarı deneysel On test- son test	50 çocuk (2,5 tablet -2,5 kitap için )	Tablet ve eğitim kitapçığının çocukların semptom yönetiminde faydalı olduğu belirlendi ve çalışmanın sonucunda oyun grubundakilerin kitapçık yaşam kalitesinin, daha yüksek olduğu belirlendi.	3
Çamcı, 2018 (25)	Doktora	Kronik kalp yetmezliğine sahip palyatif eğitimini, bireylerin hastane yatışlarına, semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisini belirlemek	"Kişisel Veri Formu" "Edinim Semptom Tanılama Ölçeği" "EQ-5D Yaşam Kalitesi Ölçeği" "LVD-36-Sol Ventrikül Disfonksiyon Ölçeği"	Randomize kontrollü	84 Kronik Kalp yetmezliği olan bireyler	Palyatif bakım eğitimi verilen bireylerin ilk ayda yaşadığı semptom yükünün fazla; birinci, üçüncü ve altıncı ayda tekrarı yatışlar düşük seviyede bulundu.	2
Semiz, 2018 (26)	Yüksek Lisans	Meme kanserli bireylerde Kemoterapi Semptom Yönetimi-Öz Etkililik Ölçeği'nin Türkçe güvenilirliği ve geçerliliğini incelemek	"Hasta Tanıtıcı Formu" "Meme Kanseri Kemoterapi Semptom Yönetimi-Öz Etkililik Ölçeği"	Metodolojik	248 meme kanserli kadın	Meme kanserli bireylere yönelik geliştirilen Kemoterapi Semptom Yönetimi-Öz Etkililik Ölçeği geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak belirlendi.	2

**Tanrıkuç R, Koç A. Son 10 Yılda Hemşirelik Alanında Semptom Yönetimi Konulu Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerin Retrospektif İncelenmesi**

Ozgürsoy, 2017 (27)	Doktora	İnflamatuvar barsak hastalığına (İBH) sahip kişilerde web destekli eğitimin semptom yönetimi ve yaşam kalitesi üzerine etkisini incelemek	“Hasta Tanıtım Formu” “Ülseratif Kolit için Mayo Endoskopik Değerlendirme İndeksi” “Crohn Hastalığı için Harvey Bradshaw Aktivite İndeksi”	Randomize kontrollü	60 İnflamatuvar barsak hastalığına sahip birey	Web desteği ve planlı eğitim arasında fazla fark yaratmadığı, her iki hasta gruplarının semptom yaşamaya seviyelerinde ve yaşam kalitesinde pozitif anlam taşıdığı görüldü.	2
Dolu, 2017 (28)	Doktora	Huzurevinde bulunan yaşlılara uygulanan “Semptom Yönetimi Modelindeki Uykü Programı”nın yaşlıların depresif belirtilerine ve uyku kalitesine etkisini incelemek	“Görüşme Formu” “Pittsburgh Uykü Kalitesi İndeksi (PUKI)” “Standardize Mini Mental Test” “Geriatrik Depresyon Ölçeği” “Uykü Günlüğü” “Aktigraf cihazı”	Randomize olmayan gruplarda ön-test, son-test kontrol gruplu	Huzurevinde yaşayan 431 yaşlı birey	Uykü programının huzurevindeki yaşlılarda uyku kalitesini artırdığı ve depresif semptomları azalttığı saptandı.	2
Sağlam Aksüt, 2016 (29)	Doktora	Açık kalp cerrahisi olan bireylerde Örem'in öz bakım modeli ile evdeki bakımın semptom yönetimine ve öz etkililiğe etkisini değerlendirmek	“Hasta Tanıtım Formu” “Barnason Etklilik Beklentisi Ölçeği: Kalp Cerrahisi Versiyonu” “Semptom Kontrol Listesi”	Ön test-son test kontrol gruplu deneysel	60 açık kalp operasyonu geçiren birey	Örem'in geliştirdiği öz bakım uygulaması ile sağlanan bakımın, bireylerin öz etkililiğini artırdığı ve yaşadığı semptomları azalttığı belirlendi.	3

Teskereci, 2016 (30)	Doktora	Jinekolojik kanserli kadınlarda Watson İnsan Bakım Kuramı'na uyarlanmış bakımının, kişilerin yaşamdan doyumuna ve kemoterapinin semptomlarına etkisini belirlemek	"Kişisel Bilgi Formu" "Kemoterapi Semptom Değerlendirme Ölçeği" "Herth Umud Ölçeği" "Yaşam Tutum Profili Ölçeği"	Randomize kontrollü	52 jinekolojik kanser tanısı alan kadın	Watson'ın İnsan Bakım Kuramı'nı rehber edinmiş bakımının jinekolojik kanserde kemoterapinin bazı semptomlarını yönetmede ve hayattan doyum sağlamada olumlu etki yarattığı saptandı.	2
Karakuş, 2015 (31)	Yüksek Lisans	Akciğer kanserli bireylerde web tabanlı hasta eğitiminin semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisini incelemek	"Kişisel Bilgi Formu" "Akciğer Kanseri Semptom Skalası" "Modifiye Borg Skalası" "EORTC QLQ C-30 Yaşam Kalitesi Ölçeği" "LC-13 Akciğer Modülü" "Sistem Kullanılabilirlik Skalası"	Yarı deneysel	30 akciğer kanserli birey	Web tabanlı eğitimin içeriğinin kalitesi ve kullanılabilir olduğu belirlendi.	3

Akdeniz, 2013 (32)	Doktora	Memorial Semptom Değerlendirme Ölçeği'nin (Kalp Yetersizliği) ve Türkçe güvenilirlik ve geçerliliğini saptamak. Bireylere verilen eğitim desteğinin semptom yönetimine olan etkisini incelemek	"Kişisel Bilgi Toplama Formu" "Kalp Yetersizliği Memorial Semptom Değerlendirme Ölçeği" "Öz Bakım Gücü Ölçeği" "Kalp Yetersizliği Sağlık Davranışları Ölçeği" "Dispne ve Yorgunluk Borg Skalası"	Metodolojik ve deneysel	Metodolojik olarak 210 kalp yetersizliğine sahip birey DeneySEL aşamada 90 kalp yetersizliğine sahip birey	Memorial Semptom Değerlendirme Ölçeği'nin (Kalp Yetersizliği) geçerli ve güvenilir ölçme aracıdır ve bireylere uygulanan eğitim desteğiyle kalp yetersizliğinin yönetimini olumlu etkilediği saptandı.	2
Karasu, 2021, (33)	Yüksek Lisans	Kanserli bireylerin yaşadıkları semptomlar doğrultusunda, kanserle baş etme ve semptom yönetimindeki yeterliklerinin değerlendirilmek	"Tanıtıcı Bilgi Formu" "Kanser Davranış Envanteri Kısa Versiyonu" "Öz Yeterlik Semptom Yönetim Ölçeği" "Edmonton Semptom Tanılama Ölçeği"	Tanımlayıcı	357 kanserli birey	Kişilerin semptom yönetiminde öz yeterliklerinin orta seviyede olduğu görüldü. Kanserle baş etmede öz yeterlilik düzeyi artıkça semptomun şiddetinin azaldığı ve semptom yönetiminde öz yeterliğin arttığı saptandı.	4

Aktürk, 2016 (34)	Doktora	Watson İnsan Bakım Model'i de hemşirelik bakımının kemoterapi uygulananlarda yaşamın anlamı ve semptom yönetimine etkisini değerlendirmek	"Tanıtıcı Anket Formu" "Yaşam Tutum Profili Ölçeği" "Genel Semptom Euvanteri"	Randomize kontrol gruplu	79 birey çalışma grubu, 79 birey kontrol grubu	Watson İnsan Bakım Model'in deki bakımın, hastaların Yaşam Tutum Profili açısından hayatın anlamını arttırmış ve kemoterapi uygulananların semptom yaşama seviyelerini azaltmıştır.	2
Üstündağ, 2013 (35)	Yüksek Lisans	Kanserli bireylerde kemoterapiye bağlı semptom yönetiminde baş vurdıkları tamamlayıcı tedavi uygulamalarının yaşam kalitesine olan etkisini değerlendirmek	Demografik Özelliklerine Yönelik "Hasta Tanıtım Formu" Tamamlayıcı Tedavi Kullanımı Ve Düşüncelerine Yönelik "Veri Toplama Formu" "Nightingale Semptom Değerlendirme Ölçeği (N-SDÖ)"	Tanımlayıcı ve kesitsel	397 kemoterapi tedavisi alan birey	Kanserli kendisi veya tedavinin yan etkileriyle baş edebilmek için tamamlayıcı tedavi yaklaşımı sıkça kullanılmaktadır. Bu tür yaklaşımların bireyi olumlu etkilediği saptandı.	4



## **TARTIŞMA**

Hemşirelerin semptom yönetimi sürecinde doğru bilgi ve beceriyle sahip olması gerekir. Bunun için semptomun fizyopatolojisini doğru şekilde bilmesi gerekir. Hemşirelerin semptom yönetimi rollerini geliştirmede eğitim programlarından ve yapılmış çalışmalardan faydalanarak kendilerini geliştirmesi beklenir. Böylelikle hem hemşireler semptom yönetiminde etki sağlayabilecek, hasta ve ailelerin yaşam kalitelerinde artış gözlenecektir. Hasta bireylerin ve hemşirelerin semptom yönetimi bilgilerini değerlendiren araştırmaların sonuçları, hemşirelerin bilgi, beceri ve yetkinliğini geliştirme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Her hastalığa uygun semptom yönetimi konusunda hemşirelerin bilgilendirilmesi ve uygulamaya dair becerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin semptom yönetimi üzerine yaptıkları tezlerin değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda, 7 adet yüksek lisans ve 16 adet doktora tezi değerlendirilmiştir.

Çalışmamız kapsamında yer alan tezler çalışma desenlerine göre incelendiğinde çoğunluğunun randomize tipte yapıldığı görülmektedir. Randomize tipteki çalışmalar; belirli bir girişimin uygulanabilirliğinde kanıt niteliğinde bilginin kaynağı olarak gösterildiği için uygulamaya yönelik kararlar verilmesinde ikinci düzeyde kanıt olarak kabul edilir ve

birinci düzeyde kanıt olarak kabul edilen sistematik derleme ve meta-analizler için de temel kaynağı oluşturduğu düşünülmektedir. İlk randomize çalışmalar Bradford A. Hill tarafından gerçekleştirilmiş ve sağlık girişimlerinin etkinliğini ölçme ve değerlendirmede altın standart olarak kabul edilmiştir (36). Randomize kontrollü çalışmaların hemşirelik yönünden önemi bu çalışmaların hemşireler tarafından kullanılan girişimlerin etkinliğini ortaya koymaya yarayacak ve neden sonuç ilişkisi çıkarma olanağı sunmasıdır.

Yaptığımız retrospektif çalışmada incelenen tezlerde hastalık türü gözetmeksizin çalışma sonucunda semptom yönetiminin yaşam kalitesi üzerine olumlu etkisini göstermiştir. (6, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 27).

Hemşirelerin bilgisi, tecrübesi ilerleyen teknolojinin sağlık alanıyla birleşmesi sonucunda semptom yönetimi daha etkin şekilde kullanımın yaşam kalitesi ve doyumunu artacağı belirtilmiştir (15, 19, 21, 22, 23, 24, 27).

Yukarıda yaptığımız açıklamalarda da görüleceği üzere genellikle kanıta dayalı uygulama rehberlerinden faydalanabilmek için yüksek geçerlilik ve güvenilirliği olan araştırmalar gerektiğine işaret edilmiştir. Hemşirelerin hastalar üzerindeki uygulamaları profesyonellik istemekte ve bu doğrultuda hemşireler bireylere eleştirel değerlendirerek, yapılan kanıta dayalı son çalışmalar ile bütüncül bakım vermeleri önemlidir.

## **SONUÇ VE ÖNERİLER**

Yaşamı tehdit eden hastalıkların multidisipliner olarak ele alınması gerekir. Hayatı tehdit eden her hastalığın ve tedavisinin bir çok semptom vardır. Çalışmamızda yer alan bilgiler sayesinde birçok yaşanan semptomlar kişinin işlevselliğini olumsuz etkileyerek yaşam kalitesinde azalmaya neden olmaktadır. Bu nedenle hemşireler hasta bireylerde gerçekleşecek her semptom hakkında bilgi sahibi olmalı ve kişiye bütüncül bakım sunmalıdır. Bakım çerçevesinde hasta bireylerin takibi sık aralıklarla yapılmalı, hasta ve ailesinde meydana gelebilecek problemler hakkında eğitimler sağlanmalıdır. Bakımın bütüncüllüğü sayesinde, verilen eğitimler, bireysel ve sosyal destek aracılığıyla stres düzeyi azalır ve yaşam kalitesinin artmasıyla tedaviye olan artar. Bu bağlamda semptom

yönetimin kilit rol oynayan hemşirelerin rolü çok fazladır.

Semptom yönetimi ile ilgili daha çok çalışmalar yürütülerek hemşirelerin yeterli olmayan konularının belirlenmesi, hizmet içi eğitimlerin tekrarlanması, hasta bireylerin baş edebilme durumlarını kontrol edebilmeye yönelik güncel çalışmalara yer verilmesi önerilir.

**Yazar Katkısı:** Fikir: A.K.; Tasarım: R.T., A.K.; Denetleme: R.T., A.K.; Kaynaklar: R.T., A.K.; Malzemeler: R.T., A.K.; Veri Toplanması: R.T., A.K.; Analiz ve Yorum: R.T., A.K.; Literatür Taraması: R.T.; Yazıyı Yazan: R.T., A.K.; Eleştirel İnceleme: R.T., A.K.

**Finansal Destek:** Bu çalışmada hiçbir kurum ya da bireyden mali yardım alınmamıştır.

**Çıkar Çatışması:** Yazarlar bu makale ile ilgili olarak çıkar çatışması bildirmemiştir.

## **Kaynaklar**

1. Gapstur R L. Symptom Burden: A Concept Analysis And Implications For Oncology Nurses. *Oncology Nursing Forum*, 2007; 34(3): 673–680
2. National Cancer Institute. NCI Dictionary Of Cancer Terms Symptom Management. <https://www.cancer.gov/publications/dictionaries/cancerterms/def/symptom-management>. 25 Eylül 2022
3. Çelik GHT. Onkoloji hemşireliğinde semptom yönetimi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2016;5(4):93-100
4. Aslan Ö, Vural H, Kömürcü Ş, Özet A. Kemoterapi alan kanser hastalarına verilen eğitimin kemoterapi semptomlarına etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2006;10(1):15- 28
5. Tariman JD, Szubski KL. The Evolving Role Of The Nurse During The Cancer Treatment Decision-Making Process: A Literature Review. *Clinical Journal Of Oncology Nursing*, 2015; 19(5): 548-56
6. Seven M, Akyüz A, Sever N, Dinçer Ş. Kanser tanısı alan hastaların yaşadığı fiziksel ve psikolojik semptomların belirlenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 2013;12(3):219-224
7. Pugliese M, Janowski K. Supporting Patient Literacy Using Technology. (ed). Lowenstein A, Foord-May L, Romano J. *Teaching Strategies For Health Education And Health Promotion: Working With Patients, Families, And Communities*, 2009; 1st Edition. ISBN-13: 9780763752279
8. Sayın YY, Nevin K. İleri Evre Kanser Hastasının Evde Palyatif Bakım Organizasyonu, *Hemşirelikte Araştırma Ve Geliştirme Dergisi*, 2007; 3: 1-3
9. Mollaoğlu M, Erdoğan G. Effect On Symptom Control Of Structured Information Given To Patients Receiving Chemotherapy, *European Journal Of Oncology Nursing*. 2014; 18 (1): 78-84

**Tanrıkuç R, Koç A. Son 10 Yılda Hemşirelik Alanında Semptom Yönetimi Konulu Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerin Retrospektif İncelenmesi**

10. Karaca E. Kemoterapi alan kanser hastalarında hemşirelik bakımı memnuniyetinin hastalık algısı ve yaşam kalitesine etkisi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi; 2018
11. Bahar A, Ovayolu Ö, & Ovayolu N. Onkoloji Hastalarında Sık Karşılaşılan Semptomlar Ve Hemşirelik Yönetimi. Erü Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2019; 6(1), 42-58
12. Karadağ S, Taşçı S. Hemşirelik Bakımı Ve Bakımı Etkileyen Faktörler. Sağlık Bilimleri Dergisi, 2005; 14(1): 13-21
13. Ögüt B. Kemoterapi uygulanan meme kanserli hastalarda hasta aktivasyonu ve semptom yönetiminin değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Sabahattin Üniversitesi; 2022
14. Güler S. Hemodiyaliz hastalarına uygulanan eğitim programının öz-yeterlilik, tedaviye uyum, semptom yönetimi ve yaşam kalitesine etkisi [Doktora tezi]. Gaziantep Üniversitesi; 2022
15. Üstündağ S. Multiple sklerozlu bireylere yönelik geliştirilen mobil uygulamanın semptom yönetimi ve yaşam kalitesine etkisi [Doktora tezi]. Ege Üniversitesi; 2020
16. Çakır M. Kronik Lenfositik Lösemili Hastalarda Semptom Şiddeti ve Semptom Yönetimi [Yüksek lisans tezi]. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi; 2020
17. Altın Çetin A. Sistemik tedavi uygulanan kanserli hastalarda telefonla yapılan semptom triyaj protokolünün semptom yönetimine, yaşam kalitesine ve öz-bakım gücüne etkisi [Doktora tezi]. Akdeniz Üniversitesi; 2020
18. Türker E. Kalp yetmezliği olan hastalara bakım veren aile üyelerine uygulanan eğitimin hastaların semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisi [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi; 2020
19. Aydın A. Mobil tabanlı bakım desteği uygulamasının meme kanseri cerrahisi geçiren hastaların semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisi [Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi; 2020
20. Ak Sözer G. Menopoz dönemindeki kadınlarda eğitim ve ilerleyici kas gevşeme egzersizlerinin semptom yönetimi ve yaşam kalitesine etkisi [Doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi; 2020
21. İlaslan E. Web tabanlı eğitimin ve telefonla izlemin kalp yetersizliği olan hastaların semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisi [Doktora tezi]. Akdeniz Üniversitesi; 2019
22. Acar GB. Adjuvan kemoterapi alan meme kanserli kadınlara roy adaptasyon modeline göre verilen semptom yönetimi danışmanlığının fonksiyonel duruma etkisi [Doktora tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; 2019
23. Güvenç E. Karaciğer nakli olacak hastalara video destekli verilecek eğitimin semptom yönetimine etkisinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Sanko Üniversitesi; 2019
24. Kerimoğlu Yıldız G. Kemoterapi alan çocuklar için geliştirilen tablet oyunu ve eğitim kitapçığının semptom yönetimi ve yaşam kalitesine etkisi [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa; 2018
25. Çamcı G. Kronik kalp yetersizliğinde palyatif bakım eğitiminin semptom yönetimi, yeniden yatışlar ve yaşam kalitesi üzerine etkisi [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi; 2018
26. Semiz D. Meme kanserinde kemoterapi semptom yönetimi öz etkililik ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği [Yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi; 2018
27. Özgürsoy Uran BN. İnflamatuvar barsak hastalarında web tabanlı eğitimin hastalık aktivitesine, semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisi [Doktora tezi]. Ege Üniversitesi; 2017
28. Dolu İ. Uyku bozukluğu olan yaşlı bireylere uygulanan semptom yönetimi modeli temelli uyku programının uyku kalitesi ve depresif semptomlar üzerine etkisi [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi; 2017
29. Sağlam Aksüt R. Açık kalp ameliyatı olan hastalara öz bakım modeli kullanılarak evde verilen bakımın öz etkililik ve semptom yönetimine etkisi [Doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi; 2016
30. Teskereci G. Jinekolojik kanseri olan kadınlarda watson'ın insan bakım kuramı'na temellendirilmiş hemşirelik bakımının kemoterapi semptomlarına, umudu destekleme ve yaşamda anlam bulmaya etkisinin incelenmesi [Doktora tezi]. Akdeniz Üniversitesi; 2016
31. Karakuş Z. Akciğer kanseri tanısı alan hastalarda web destekli hasta eğitiminin semptom yönetimine ve yaşam kalitesine etkisi [Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi; 2015
32. Akdeniz Ş. Kalp yetmezliği tanısı alan hastalarda planlı hasta eğitiminin semptom yönetimine etkisi [Doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi; 2013
33. Karasu Ş. Kanser hastalarında görülen semptomlar, baş etme ve semptom yönetiminde öz yeterliliğin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi; 2021
34. Aktürk Ü. Watson İnsan Bakım Model' in de hemşirelik bakımının kemoterapi uygulananlarda yaşamın anlamı ve semptom yönetimine etkisini değerlendirmek [Doktora tezi]. İnönü Üniversitesi; 2016

**Tanrikut R, Koç A. Son 10 Yılda Hemşirelik Alanında Semptom Yönetimi Konulu Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerin Retrospektif İncelenmesi**

35. Üstündağ S. Kemoterapi alan kanser hastalarının semptom yönetiminde kullandıkları tamamlayıcı tedavi yaklaşımlarının yaşam kalitesine etkisi [Yüksek lisans tezi], Ankara Üniversitesi; 2013
36. Shah HM, Chung KC. Archie Cochrane and his vision for evidence-based medicine. *Plast Reconstr Surg*, 2009; 124(3): 982–8